

AUTIZM SINDROMLI BOLALAR KO'RINISHI VA TAVSIFI

Andijon davlat pedagogika instituti
“Maktabgacha ta’lim” fakulteti kafedrası o’qituvchisi Jo’raxo’jayev Muhammadazizxo’ja
Xalilxo’jayevich “Maktabgacha ta’lim” fakulteti “logopediya” yo’nalishi 1-bosqich talabasi
Oblatoyeva Zahro Lochinbek qizi.

ANNOTATSIYA: Hozirgi kunda bolalar autizmi bosh miyaning rivojlanishidagi kamchiliklardan kelib chiqadigan mustaqil nuqson sifatida o’rganilmoqda. Biroq bosh miyaning rivojlanishidagi nuqsonlarning kelib chiqish sabablari hali ham noaniq. Ayrim olimlarning fikriga ko’ra, bolalar autizmi irsiy kasallik bo’lib hisoblansa, boshqalari esa autizm holati aqli zaiflikdan kelib chiqqanligini ta’kidlaydilar

KALIT SO’ZLAR: autizm, diqqat, sensor signal, xotira, stimulyatsiya, markaziy nerv, idrok.

Autizm (grek tilida autos – o’zi) – bu atama 40 yil oldin kirib kelgan, munozarali, lekin ba’zilarning bahslashib kelishicha, shaxsga (odatda bolaga) «autistiklik» deb tashxis qo’yish mumkin. Bu xastalikning asosiy belgisi – bolaning muloqot qilishdagi qiyinchiligi, boshqa odamlar bilan aloqa qilishdan o’zini tortib, go’yo o’zining olamida yashayotgandek tuyuladi. Ba’zi autistik cheklanishlari bo’lgan odamlar bitta ma’lum sohaga (masalan, rassomchilik) qaratilgan ajoyib qobiliyatlarini namoyon etadilar va boshqalari esa me’yoriy «normal» holatga tushib qoladilar. Shunga qaramay, butun olamda bu xastalikka haligacha davo topilgani yo’q. Autizm asab sistemasining kasalliklaridan biridir. Ushbu nuqson bolalarda turlicha namoyon bo’ladi. Ayrim olimlar fikricha, autizm ruhiy kasalliklarning belgilaridan biri bo’lib, bunda bola tevarak-atrofga nisbatan befarq, beparvo bo’ladi. Natijada atrofdagilar bilan aloqada bo’lmaydi, muloqot qilmaydi. Bola o’z-o’zi bilan bo’lib, o’zicha hayajonlanib, kuyinib, nimalardandir tashvishlanib o’z ichki dunyosida yashaydi. Ba’zi bolalarda emotsional qiyinchiliklar mavjud bo’ladi. Ular tushkunlikka tushishlari yoki bezovta bo’lishlari mumkin, yoki ularning xulq-atvori g’ayritabiiy bo’ladi, buni no’rin yig’lashlar yoki kulishlaridan bilish mumkin. Ular haddan tashqari harakatchan bo’lib, ish vaqtining o’zida biror narsaga e’tiborini bir zungina qaratib, yana boshqa narsa bilan chalg’ib ketishlari mumkin, yoki ular befarq, yoki parisonxotir bo’lishlari mumkin.

Emotsional tushkunliklar yaqin orada bo’lib o’tgan jarohatlar, xafagarchilik yoki uzoq vaqt ongli ish bilan shug’ullanish natijasida yuzaga kelishi mumkin. Autizm atamasi birinchi bor shveysar psixiatri Eygen Bleyler tomonidan 1910-yilda shizofreniya kasalligining belgilaridan biri sifatida ishlatildi. Autizm holati shizofreniya kabi ruhiy kasallikda ko’proq namoyon bo’ladi. Bola vaqtini sezmaydi, hozirda ro’y berayotgan voqea-hodisalarni o’tgan yoki kelasi zamon bilan almashtiradi, real voqea-hodisalarni fantastik mavhum voqea-hodisalar bilan aralashtirib yuboradi. Autizm holatida bola faoliyati sustlashadi yoki keraksiz, noaniq faoliyat bilan shug’ullanadi. Bolaning xulq-atvori buziladi, o’yin faoliyati, qiziqishi sustlashadi, ma’yus holatda yuradi, kattalar va tengdoshlari bilan aloqada bo’lmaydi, hech kim bilan gaplashishni istamaydi, ba’zilarida indamaslik (mutizm holati) kuzatiladi.

Autizm, **autizm spektri buzilishi (ASB)** deb ham ataladi, nevrologik va rivojlanish nuqsonidir. Bu kasallik odamning ijtimoiy munosabatlar, til va muloqot qobiliyatlari, shuningdek, xulq-atvoridagi o’zgarishlar bilan bog’liq muammolarni keltirib chiqaradi. Autizmning sabablari to’liq tushunilmagan, ammo genetik va atrof-muhit omillari bu kasallikni rivojlanishiga ta’sir qilishi mumkin.

Autizmning asosiy belgilarini quyidagicha tasvirlash mumkin:

1. **Ijtimoiy o’zaro munosabatlar va aloqa muammolari:**

- Boshqalar bilan suhbatlashishda yoki o’zaro munosabatlarda qiyinchiliklar.
- Ko’z bilan aloqa qilishda yoki yuz ifodalarini tushunishda muammolar.
- O’zini boshqalar bilan birgalikda o’ynashga yoki ijtimoiy faoliyatlarga jalb qilishda qiyinchiliklar.

2. **Takrorlanuvchi xulq-atvorlar va qiziqishlar:**

- Takroriy harakatlar (masalan, qo'llarni chayqash yoki aylantirish).
- Kattalar yoki bolalar uchun juda o'ziga xos qiziqishlar yoki qiziqish sohalorida cheklanishlar (masalan, faqat bitta mavzuda gaplashish yoki faqat bir xil o'yinchoq bilan o'ynash).

3. **O'zgaruvchan muhitga moslashuvda qiyinchiliklar:**

- Hayotdagi o'zgarishlarga yoki yangi muhitlarga moslashishda qiyinchiliklar.
- Aniq, takrorlanuvchi kun tartibi yoki faoliyatlarga ehtiyoj.

Autizmni aniqlash va davolash:

Autizm spektri buzilishi turlicha shakllarda bo'lishi mumkin. Ba'zi odamlar juda o'qimishli va o'zlariga qulay muhitda yuqori darajada mustaqil bo'lishi mumkin, boshqalar esa og'ir autizm bilan yashashi mumkin, bu esa ular uchun kundalik faoliyatlar va o'zini tutish muammolarini keltirib chiqaradi.

Autizmni erta aniqlash va davolash juda muhimdir. Davolash turli xil terapiyalarni, jumladan, til terapiyasini, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishni va xulq-atvor terapiyasini o'z ichiga olishi mumkin. Shuningdek, ba'zi holatlarda farmatsevtik dori-darmonlar ham qo'llanilishi mumkin, ammo bu faqat ehtiyojga qarab amalga oshiriladi.

Har bir insonda autizmning belgilari turlicha bo'lishi mumkin, shuning uchun har bir holat individual ravishda ko'rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Mo'minova L.R. Autizm sindromi, uning sabablari, turlari va bartaraf etish metodikalari (Toshkent "Spectrum Media Group" 2015).
2. Bozorova Z.J. Bolalarning ijtimoiy moslashuvi (Andijon 2024).